

مقاله پژوهشی: ارائه الگوی همگرایی امنیت دریایی شمال اقیانوس هند

با تأکید بر حوزه های نظامی و اقتصادی

[20.1001.1.20084897.1401.20.88.8.6](https://doi.org/10.1001.1.20084897.1401.20.88.8.6)

احمد وحیدی^۱، فریبرز قادر پناه^۲، هادی سلیمان پور^۳، خرداد حکیمی^۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۰۸

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۲/۰۲

چکیده

اقیانوس هند، اقیانوسی راهبردی، مهم و اقتصادی در جهان است و پل ارتباطی میان جنوب غرب آسیا، خاور، جنوب و جنوب خاوری آسیا، استرالیا، آفریقا، اروپا و آمریکا است و حجم سنگینی از آمد و شد دریایی جهان را در خود دارد. با نگرش به موقعیت راهبردی اقیانوس هند، بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای دارای علایق ژئوپلیتیکی متفاوتی در این منطقه هستند که بعضاً ممکن است زمینه بروز بحران‌های امنیتی در این منطقه را پدید آورد. هدف تحقیق ارائه الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند با تأکید بر حوزه های نظامی و اقتصادی است. این پژوهش از نظر هدف «کاربردی- توسعه‌ای» و از نظر شیوه اجرا، داده بنیاد با رویکرد آمیخته می باشد. روش نمونه گیری در این پژوهش تمام شمار و جامعه خبرگی ۱۲ تعیین شده است. جمع آوری داده ها نیز از طریق روش مصاحبه ی نیمه ساختاریافته انجام شده و تا اشباع نظری ادامه پیدا نموده است. بر اساس نتایج پژوهش ۷۱ مفهوم، ۵۷ مقوله و ۳۳ مضمون شامل ۶ عامل علی مانند عوامل دفاعی- امنیتی، عوامل ژئوپلیتیکی و عوامل اقتصادی، ۴ عامل زمینه ای مانند بستر لازم برای استقلال منطقه ای، زمینه ایجاد نیروی مشترک و مرکب، ۷ عامل مداخله گر مانند توان نیروی دریایی کشورها، موقعیت ژئواستراتژیک، آسیب‌پذیری اقتصادی کشورها، تعارض منافع، ۶ راهبرد مانند استفاده از ظرفیت همگرایی و همبستگی، کاهش حضور نظامی بازیگران و قدرت‌های مداخله‌گر خارجی و ۱۰ پیامد مانند افزایش بهره‌گیری از عمق راهبردی ج.ا.ایران، افزایش میزان همبستگی کشورهای منطقه با ج.ا.ایران، مشارکت در ائتلاف دفاعی- امنیتی، تعاملات نظامی، مناسبات اقتصادی احصاء و الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند با تأکید بر حوزه های نظامی و اقتصادی تدوین گردید.

واژگان کلیدی: الگوی همگرایی، امنیت دریایی، اقیانوس هند

۱ استاد یار، دکترای مدیریت راهبردی نظامی، دانشگاه عالی دفاع ملی

۲ استادیار مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی

۴ دانشجوی دکترای مدیریت راهبردی نظامی، دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) Hakimi_Kh@chmail.ir

مقدمه

میزان اهمیت اقیانوس‌ها در طول تاریخ متفاوت بوده و با پیشرفت‌های روزافزون در حوزه فناوری و تغییر الگوهای سیاست جهانی دستخوش تغییر شده است (فالک، ۲۰۱۰). اقیانوس‌ها در عصر نظام دوقطبی بیشتر اهمیت سیاسی و ژئوپلیتیکی داشتند؛ هرچند این اهمیت هنوز هم وجود دارد و دیدگاه‌های ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی بر آن‌ها حاکم است، لیکن در حال حاضر برخی از اقیانوس‌ها از جمله اقیانوس هند از نقش‌آفرینی ژئواکونومیکی مضاعفی نیز برخوردار شده‌اند (محمدیاری، ۱۳۹۱: ۱۲).

امروزه اقیانوس هند و تنگه‌های راهبردی آن به سبب صرفه‌جویی‌های اقتصادی و نزدیک ساختن چهار حوزه جغرافیایی اصلی اقتصاد جهان یعنی آمریکای شمالی، اتحادیه اروپا، جنوب شرق آسیا و خلیج فارس، تضمین امنیت انرژی جهانی و حجم فزاینده تجارت دریایی که این اقیانوس در آینده‌ای نه‌چندان دور با آن مواجه خواهد شد از جایگاه ویژه‌ای در معادلات اقتصادی، سیاسی و ژئوپلیتیک در جهان برخوردار است (محمدی، ۱۳۹۲: ۲۵).

درواقع اقیانوس هند از قرن ۱۹ به بعد به دلیل اهمیت اقتصادی و راهبردی آن، به سبب برخورداری از منابع سرشار، موقعیت ژئواستراتژیک و نقش مواصلاتی آن و همچنین واقع شدن تعداد زیادی از کشورها در حاشیه آن، مورد توجه جدی قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای قرار گرفته است و به‌عنوان صحنه‌ای جدید برای رقابت قدرت‌های بزرگ دیده می‌شود. از همین رو با عنایت به تمرکز کنونی کشورهای بزرگ و گمانه‌زنی‌ها در این خصوص که تاریخ قرن بیست و یکم در حال متمرکز شدن در شرق و جنوب آسیاست، پیش از پیش بر دامنه اهمیت آن و لزوم حضور و ایفای نقش بسیاری از کشورها در این قلمرو دریایی افزوده شده است (ماه پیشانیان، ۱۳۹۰: ۴۹).

اهداف و منافع بعضاً متعارض برخی از بازیگران در بازی بزرگ قدرت در حوزه اقیانوس هند از جمله ایالات متحده آمریکا، هند و چین، احتمال بروز چالش‌های مختلف در این حوزه را افزایش داده و این مهم بر ترتیبات امنیتی این حوزه تأثیرگذار خواهد بود. حضور ناوگان نظامی قدرت‌های فرامنطقه‌ای و احداث پایگاه‌های نظامی در مناطق مختلف این اقیانوس، پدیده دزدی دریایی و عدم وجود همگرایی در میان کشورهای منطقه از جمله بحران‌های مهم امنیتی در این منطقه به شمار می‌آیند. تهدیدات امنیتی در حوزه شمال اقیانوس هند نه‌تنها بر امنیت و منافع اقتصادی جمهوری

اسلامی ایران بلکه بر منافع سایر کشورهای این حوزه تأثیر منفی می‌گذارد.

به تبع این موضوع کشورهای حاشیه اقیانوس هند به منظور تأمین امنیت و حفظ منافع خود در این حوزه ناگزیر از مشارکت در اتحادیه‌های منطقه‌ای و جهانی خواهند بود و به ابتکار برخی از کشورها اقدامات مهمی در زمینه ایجاد همگرایی بیشتر در این منطقه به وجود آمده است که از آن جمله می‌توان به اتحادیه کشورهای دریایی حاشیه اقیانوس هند و اجلاس فرماندهان دریایی کشورهای حاشیه اقیانوس هند اشاره کرد.

جمهوری اسلامی ایران به واسطه قرار گرفتن در شمال اقیانوس هند، مجاورت با خلیج فارس، تنگه هرمز، دریای عمان و دریای خزر از موقعیت ژئوپلیتیکی و دریایی ویژه‌ای در منطقه و جهان برخوردار است. برخورداری از این موقعیت دریایی باعث خواهد شد، تهدیدات دریایی از جمله مهم‌ترین تهدیدات امروز علیه کشور محسوب گردند. با نگرش به وابستگی جمهوری اسلامی ایران به صادرات و واردات کالا و انرژی از طریق دریای عمان و اقیانوس هند، تأمین امنیت دریایی در این حوزه، تأثیر بسزایی در صیانت از اهداف و منافع ج. ا. ایران خواهد داشت (متقی و اکرمی نیا، ۱۳۹۲: ۳۹).

با نگرش به اینکه یکی از راه‌های تأمین امنیت دریایی در شمال اقیانوس هند توجه کشورهای حاشیه این اقیانوس به ایجاد امنیت مشارکتی و تشکیل ائتلاف‌هایی جهت در دست گرفتن ترتیبات امنیتی این حوزه می‌باشد جمهوری اسلامی ایران نیز می‌تواند با عضویت در این اتحادیه‌ها ضمن تقویت دیپلماسی دفاعی امنیت دریایی خود را در شمال اقیانوس هند ارتقا داده و از اهداف و منافع ملی در این حوزه صیانت نماید. در همین راستا، این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند با تأکید بر حوزه های نظامی و اقتصادی چگونه خواهد بود؟

مبانی نظری

پیشینه تحقیق

۱- مینایی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان تهدیدات امنیتی شمال اقیانوس هند و آینده تجارت دریایی جمهوری اسلامی ایران، یکی از مهمترین مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در طول هشت سال دفاع مقدس، برقراری امنیت تجارت دریایی، اسکورت کشتیهای تجاری و نفتکش بوده است. شناسایی تهدیدات پیش روی تجارت دریایی علاوه بر

تضمین حضور مؤثر در دریا و پایش مناطق دریایی، به اشتراک گذاشتن اطلاعات و افزایش آگاهی محیطی را در پی خواهد داشت. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش از نوع توصیفی-تحلیلی میباشد که باهدف بررسی تهدیدات امنیتی شمال اقیانوس هند بر آینده تجارت دریایی جمهوری اسلامی ایران انجام شده و در این راستا با استفاده از روش دلفی به شناسایی این تهدیدات پرداخته و سپس با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته به رتببندی این تهدیدات پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد وجود کشورهای دچار فقر اقتصادی شدید در منطقه از بیشترین درجه اهمیت و قدرت اثرگذاری بر امنیت و آینده تجارت دریایی جمهوری اسلامی ایران مشخص گردید.

۲- فضل‌الله نوذری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان تعیین عوامل ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی-امنیتی ج.ا. ایران به نقش و میزان تأثیر این عوامل بر انتخاب و تدوین راهبرد دفاعی-امنیتی ج.ا. ایران پرداختند و در ابعاد شش‌گانه (طبیعی، انسانی، اقتصادی، سیاسی داخلی، سیاسی بین‌المللی و نظامی-امنیتی) ۳۰ عامل ژئوپلیتیکی در محیط داخلی و ۲۴ عامل ژئوپلیتیکی در محیط خارجی برحسب وزن آنها تعیین و تبیین گردیدند. شناسایی عوامل مؤثر ژئوپلیتیکی مرتبط با مسائل دفاعی-امنیتی حوزه دریای عمان و شمال اقیانوس هند نقش بسزایی در تدوین الگوی همگرایی در شمال اقیانوس هند داشته باشد. نتایج تحقیق با عوامل زمینه‌ای شناسایی شده در این تحقیق که قسمت‌های بعد این مقاله ارائه می‌گردد همراستا بوده است.

۲- طاهری مقدم (۱۳۹۱) در تحقیق دیگری با عنوان موانع شکل‌گیری سازمان منطقه‌ای فراگیر در خاورمیانه به عواملی که مانع از شکل‌گیری سازمان منطقه‌ای فراگیر در سیستم تابع خاورمیانه شده است پرداخته و با کاربست نظریه همگرایی منطقه‌ای کنتوری و اشپیگل، به بررسی سه سطح به‌هم‌پیوسته خرد، میانی (منطقه‌ای) و کلان (نظام بین‌المللی) را می‌طلبد اما در این پژوهش با استفاده از متغیرهای الگویی نظریه همگرایی منطقه‌ای کنتوری و اشپیگل و همچنین مبحث بخش مداخله‌گر در نظریه مذکور، موانع میانی و کلان موجود بر سر راه شکل‌گیری سازمان منطقه‌ای فراگیر در سیستم تابع خاورمیانه را مورد بررسی قرار داده است. عوامل مداخله‌گر تعیین شده در این تحقیق شامل اهمیت ژئوپلیتیکی و نظامی شمال اقیانوس هند برای جمهوری اسلامی ایران؛ توان نیروی دریایی کشورهای شمال اقیانوس هند و موقعیت ژئواستراتژیک و عمق راهبردی کشورهای منطقه می‌باشد و با عوامل مداخله‌گر تحقیق حاضر همراستا می‌باشد.

۳- ضرغامی (۱۳۹۷) در تحقیق خود با عنوان سیاست دریایی و استراتژی ملی (مطالعه موردی: جایگاه اقیانوس هند در استراتژی دریایی ج.ا. ایران)، نقش اقیانوس هند در استراتژی دریایی ج.ا. ایران را بررسی نموده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اقتصاد دریایی، نیروی دریایی، فرهنگ دریایی، جغرافیا، قوانین و مقررات و همچنین سیاست و دیپلماسی منطقه‌ای و جهانی، از جمله مؤلفه‌های مؤثر در تدوین استراتژی دریایی ایران در حوزه اقیانوس هند است که لازم است در تدوین استراتژی دریایی به صورت هماهنگ و همسو، مورد توجه قرار گیرد. منابع و ذخایر فسیلی و غذایی، دسترسی به تنگه‌های استراتژیک، ظرفیت کلی ناوگان دریایی کشور، خلأ قدرت برتر و حضور نیروی دریایی ایران در اقیانوس هند از جمله مهم‌ترین فرصت‌ها و همچنین آمایش نامناسب جمعیت در کرانه‌های ساحلی، پایین بودن کیفیت بنادر و زیرساخت‌های دریایی، ضعف در جذب توریسم ساحلی و فراساحلی، تحریم‌های اقتصادی، حضور قدرت‌های جهانی، افزایش رخدادها و تهدیدات تروریستی و شکاف فرهنگی از جمله مهم‌ترین ضعف‌ها و تهدیدات ایران در حوزه اقیانوس هند است. نتایج این تحقیق با عوامل زمینه‌ای تحقیق حاضر همراستا بوده است.

۴- موحدانی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیق خود با عنوان ژئوپلیتیک اقیانوس هند و سازمان همکاری کشورهای کناره آن با تأکید بر نقش خلیج فارس، نحوه همکاری کشورهای کناره اقیانوس هند را بررسی نمودند و به این نتیجه دست یافتند که اقیانوس هند و سازمان همکاری آن از این امر جدا نیست و بر پایه بهبود و گسترش روابط کشورهای کناره خود شکل گرفته و با وجود رشد صنعتی کشورهای جنوب خاوری آسیا و هندوستان، خلیج فارس همچنان کانون سیاسی، اقتصادی و انرژی آن به شمار می‌آید و نقش بارزی در آن دارد. این تحقیق و موضوع اهمیت ژئوپلیتیکی و نظامی شمال اقیانوس هند برای جمهوری اسلامی ایران با تحقیق حاضر همراستا بوده است.

۵- نطق پور و همکاران (۱۳۹۶) در بررسی عوامل مؤثر همگرایی ایران و عمان و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه می‌رسد که عوامل اسلام، شیعیان، پیوستگی جغرافیایی، وابستگی به صادرات نفت و خلیج فارس به عنوان مهم‌ترین عناصر همگرایی روابط ایران و عمان و موجبات تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی را فراهم آورده است.

۶- هرسیچ و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان روابط کشورهای عرب منطقه‌ی خلیج فارس و ایران از منظر منطقه‌گرایی، در این مقاله دلایلی که ایران از سوی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده‌ی عربی) به عنوان

تهدیدی فزاینده دانسته می‌شود و میزان منطقه‌گرایی در خلیج فارس را به عوان اصلی ترین عامل تهدید در این منطقه دانسته است. نتایج این تحقیق با توجه به رویکرد تک عاملی بر عوامل تهدید در منطقه با تحقیق حاضر که پیامدها و عوامل زمینه ای گسترده ای را ارائه نموده است، همراستا نمیباشد.

بیتمن و همکاران (۲۰۱۷) در مقاله ای تحت عنوان "چالشهای جدید امنیت دریایی در اقیانوس هند از دیدگاه استرالیا" به مطالعه جامع شرایط ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی حاکم بر منطقه اقیانوس هند پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در گذشته امنیت منطقه تحت تأثیر رقابتهای ژئواستراتژیکی آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی، حمله روسیه به افغانستان، جنگ ایران و عراق و... بوده و امروزه عمدهترین تهدیدات امنیت دریایی اقیانوس هند مربوط به ناآرامیهای داخلی در برخی کشورهای منطقه، حملات هوایی در سالهای اخیر، تروریسم و دزدان دریایی میباشد.

مفهوم شناسی

همگرایی و همگرایی منطقه ای: همگرایی به معنی احساس تعلق و همبستگی اجزای ملت با تمام عناصر تشکیل دهنده کشور اعم از سرزمین، نظام سیاسی و ملت است؛ یعنی افراد به وجود آورنده ملت، فرصت‌ها و تهدیدها برای کشور را فرصت و تهدیدی برای خود می‌دانند و حاضر به دفاع از ارزش‌ها و منافع ملی در تمام ابعاد آن هستند. حکومت‌ها در این زمینه بر پایه دو رویکرد عمل می‌کنند، عوامل معنوی و عوامل مادی (مجتهد زاده، ۱۳۸۹: ۵۵).

همگرایی فرایندی است که دولت‌ها یا واحدهای سیاسی مجزا از هم به‌طور داوطلبانه و آگاهانه از قسمتی از اقتدار خود و اعمال آن جهت دستیابی به اهداف مشترکشان صرف‌نظر کرده و یک قدرت مافوق ملی تبعیت نمایند (قوام، ۱۳۹۶: ۲۴۶).

تا پیش از پایان جنگ جهانی دوم، موضوع همگرایی منطقه‌ای و همگرایی اهمیت چندانی در مطالعات نظری روابط بین‌الملل نداشت، اما با پایان جنگ و اقدام‌های همگرایی‌های که در اروپا آغاز شد زمینه پردازش و عرضه نظریه‌های مربوط به منطقه‌گرایی و همگرایی منطقه‌ای فراهم شد. از آن هنگام تاکنون نظریه‌های مختلفی در ارتباط با منطقه‌گرایی و منطقه‌ای شدن عرضه شده که هر یک از آن‌ها استدلال‌های خاص خود را مطرح کرده‌اند (کولای و سازمند، ۱۳۹۰: ۱۴۴). در جغرافیای سیاسی به یک فضای جغرافیایی که از یک سلسله پدیده‌های مشابه و عوامل پیونددهنده اجزای تشکیل دهنده آن محیط برخوردار باشد، هم از نظر فیزیکی و هم از نظر محیط انسانی، منطقه

گفته می شود. یک منطقه در جغرافیا هنگامی قابل تشخیص است که از یک شخصیت جغرافیایی یکپارچه برخوردار بوده و از دیگر مناطق متمایز باشد به طوری که اجزای آن به خوبی آشکارا و قابل تشخیص شناسایی باشد (احمدی پور و دیگران، ۱۳۸۹: ۸۰). در اصل منطقه به صورت ترکیبی از عوامل مانند نزدیکی جغرافیایی، درجه بالای ارتباطات، چارچوب های نهادی و هویت های فرهنگی مشترک تعریف می شود (کولایی و سازمند، ۱۳۹۰: ۱۲۸). قوام نیز معتقد است که اصولاً منطقه با ترکیبی از نزدیکی جغرافیایی، درجه بالای تعاملات، چارچوب های نهادی و هویت های فرهنگی مشترک تعریف می شود. در این مورد از نظر تجربی باید به میزان جریانات تجاری، مختصات، ارزش ها و تجارب مشترک تأکید کرد. در هر صورت مناطق پویایی خاص دارند، بنابراین ضروری به نظر است همکاری های منطقه ای را بر اساس رشد تعاملات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و نیز هویتی مورد توجه قرار داد. بدین ترتیب درجه انسجام، یکپارچگی و همگرایی منطقه ای را باید در کم و کیف عوامل مزبور جست و جو کرد (قوام، ۱۳۸۴: ۵۴). گاهی در فرهنگ سیاسی فارسی اتفاق می افتد که دو اصطلاح «گروه بندی منطقه ای» و «همگرایی منطقه ای» برابر و یکی فرض می شود، در حالی که باید توجه داشت هر یک از این دو اصطلاح، بازگوکننده مفهوم ویژه ای است. در حالی که گروه بندی منطقه ای به معنی گرد هم آمدن شماری از کشورها در مناطق گوناگون جهان برای ایجاد یک نظام ژئوپلیتیک منطقه ای است. همگرایی منطقه ای به معنی درهم آمیزی سیاسی - اقتصادی و استراتژیک کشورها در یک منطقه ویژه برای پدید آوردن یک نظام منطقه ای یکپارچه است. بهترین مثال برای گروه بندی منطقه ای، آ. سه. آن، نفتا و برای همگرایی منطقه ای، اتحادیه اروپا است. در واقع منطقه گرایی فرایندی است که از طریق ایجاد منطقه تجارت آزاد یا اتحادیه گمرکی بین دولت ها و به منظور آزادسازی یا تسهیل تجارت در سطح منطقه آغاز می شود. در واقع توسعه منطقه گرایی یکی از اشکال کلیدی آزادسازی تجارتی است که در مراحل پیشرفته از همکاری تجاری به همکاری اقتصادی و پولی و سپس به همگرایی سیاسی و امنیتی منتج می شود. منطقه گرایی به عنوان یک مکانیزم بازدارنده، منجر به ارائه راه حل های صلح آمیز برای بحران های موجود با بحران های احتمالی بین اعضاء فراهم می سازد (موسوی، ۱۳۸۸: ۱۲۳).

بنابراین منظور از «منطقه گرایی نوین» نوعی از همگرایی منطقه ای میان دولت ها با هدف هماهنگ سازی سیاست ها می باشد. مراد از منطقه در اینجا مناطق بین المللی می باشد، مجموعه های که فراسوی مرزها و حاکمیت دولت ها بوده و لزوماً بر مبنای مشترکات جغرافیایی میان اعضاء

شکل نگرفته‌اند (ساعی، ۱۳۸۵: ۳). هتنی منطقه‌گرایی نوین را فرایند چندبعدی از همگرایی منطقه‌ای در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌داند. جهان آینده «جهان مناطق» و نه «جهان واحدهای ملی» خواهد بود و هر واحدی که تعلق منطقه‌ای نداشته باشد به‌طور طبیعی از ضریب امنیتی کمتری برای حفظ خود و تأمین منافعش برخوردار خواهد بود (افتخاری، ۱۳۸۲: ۳۸۷). یکی از ویژگی‌های روابط بین‌الملل پس از جنگ جهانی دوم، رشد و توسعه همکاری و همگرایی منطقه‌ای در چارچوب منطقه‌ای شدن بوده است. از این دیدگاه منطقه‌گرایی به چند دلیل و از چند جهت بر جهان‌گرایی مقدم است. اول، اشتراک منافع، ارزش‌ها، هنجارها و هماهنگی کشورها در سطح منطقه‌ای بیشتر از سطح جهانی است. دوم، دستیابی به هماهنگی، همکاری و همگرایی در سطح منطقه‌ای آسان‌تر از سطح بین‌المللی و جهانی است. سوم، همکاری و همگرایی منطقه‌ای، منافع کشورها را بهتر از جهان‌گرایی و جهانی شدن تأمین می‌کند. چهارم، کاهش جنگ و کشمکش و تأمین صلح و ثبات در سطح منطقه‌ای آسان‌تر صورت می‌گیرد و زمینه صلح و امنیت جهانی را فراهم می‌کند. پنجم، حفظ موازنه در درون مناطق جغرافیایی عملی‌تر از سطح بین‌المللی است (دهقانی، ۱۳۸۸: ۱۱۱).

منطقه: دراصل منطقه به‌صورت ترکیبی از عوامل مانند نزدیکی جغرافیایی، درجه بالای ارتباطات، چارچوب‌های نهادی و هویت‌های فرهنگی مشترک تعریف می‌شود (کولایی و سازماند، ۱۳۹۰: ۱۲۸).

منطقه شمال اقیانوس هند: اقیانوس هند پیوند دهنده اقیانوس آرام و اقیانوس اطلس است و ترانزیت کالای کشور چین از این طریق یعنی اقیانوس هند، جنوب قاره آفریقا و کانال سوئز به طرف اروپا و آمریکا صورت می‌گیرد (صفوی، عبدالرحیم، ۱۳۹۱، ۱۹). شمال اقیانوس هند که محدوده بالایی مدار ۱۰ درجه تا سواحل کشورهای حاشیه اقیانوس هند و دریای عمان را شامل می‌شود، در بر گیرنده کشورهای ایران، عمان، پاکستان، امارات متحده عربی، هند، یمن، جیبوتی و سومالی می‌باشد. با توجه به منافع گسترده جمهوری اسلامی ایران و اهمیت بالای ژئواستراتژیک و جایگاه ویژه این منطقه در مبادلات تجاری، تدوین الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند با تأکید بر حوزه‌های نظامی و اقتصادی از اهمیت بالایی برخوردار است.

در همین رابطه و در عصر جهانی شدن تجارت رشد اقتصادی کشورهای مانند چین، هند و ژاپن در تجارت جهانی از یکسو و نقش ویژه خلیج فارس و ایران به عنوان منطقه تامین کننده انرژی

(نفت و گاز) از سوی دیگر اهمیت اقیانوس هند و به طور خاص شمال این اقیانوس مهم را به عنوان منطقه استراتژیک جهت اتصال این دو منطقه صدچندان نموده است. نقش این منطقه ژئوپلیتیک در تامین انرژی، وجود تنگه های پرتردد، بازار مصرفی انبوه و وجود قدرتهایی با رشد اقتصادی بالا منجر به اهمیت جایگاه جهانی و تغییر موازنه قدرت دریایی در آن گردیده است. بسیاری از کشورها منطقه و قدرت های فرا منطقه ای مانند کشورهای اتحادیه اروپا، چین، هند، ایالات متحده، ژاپن به طور مداوم حضور نیروی دریایی و توانایی های نظامی خود در اقیانوس هند و نقاط استراتژیک را در ظاهر برای جلوگیری از دزدی دریایی و تروریسم افزایش داده اند، اما بدون شک، هدف آنها از افزایش فعالیت دریایی، برنامه ریزی جهت در دست گرفتن معادله قدرت در دوران پس از جهانی شدن تجارت و توسعه اقتصادی هست. کشورهای کوچکتر مانند پاکستان، مالزی، سنگاپور و کره جنوبی نیز در حال گسترش فعالیت های خود در منطقه می باشند. در این راستا ناوگان دریایی ایران نیز در مسیرهای اقتصادی جهان در شمال اقیانوس هند، حضور دارد، این حضور تاثیر زیادی در تقویت امنیت تجارت دریایی کشور داشته است (خزایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۶).

مجموعه امنیتی منطقه ای استاندارد: اصلی ترین معیار تشخیص مجموعه امنیتی استاندارد تشکیل قطبش در مجموعه امنیتی توسط قدرت های سطح منطقه ای است (دیکشیت، ۲۰۱۴). قطبش در این نوع می تواند به صورت تک قطبی، دو قطبی یا چندقطبی باشد. از لحاظ الگوهای دوستی و دشمنی، این نوع مجموعه امنیتی می تواند با صورت بندی های منازعه، رژیم های امنیتی یا اجتماع امنیتی هماهنگ گردد، ضمن آنکه در آن تعامل بازیگران به واسطه الگوهایی از رقابت ها و ائتلاف ها تعریف می شود. اصلی ترین عنصر سیاست امنیتی در مجموعه امنیتی منطقه ای استاندارد، روابط میان قدرت های منطقه ای واقع در درون منطقه است. این روابط شرایط عملکرد قدرت های کوچک و نیز نحوه نفوذ قدرت های جهانی در مجموعه امنیتی منطقه ای را تحت تاثیر قرار می دهد (هرسیچ و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۳).

قدرت دریایی: قدرت دریایی عبارت است از مجموعه توانایی های یک ملت در استحصال منافع خویش از دریاها و اقیانوس ها با به کارگیری مناطق دریایی برای فعالیت های سیاسی، اقتصادی و نظامی در زمان صلح یا جنگ به منظور نیل به مقاصد و اهداف ملی (عزتی، ۱۳۸۵: ۲۲). نیروی دریایی همواره یکی از پایه های اصلی قدرت دریایی کشورها بوده است. ایران از قدیمی ترین

کشورهایی است که دارای نیروی دریایی بوده و برای رسیدن به اهداف خود از آن استفاده کرده است (امیری، ۱۳۹۹: ۲۴). از سویی دیگر امنیت دریایی مسئله ای جمعی و جهانی می باشد که متضمن زنجیره کسب ثروت و بهره مندی ملتها از منافع دریاست. امنیت دریایی حاصل توجه کشورهای ساحلی به دریاها و پیرامونشان، آگاهی محیطی از دریا، تشکیل ائتلافهای همافزا برای دستیابی به امنیت بسیط و فراگیر جمعی و ممانعت از تحمیل ترتیبات امنیتی نامطلوب توسط دیگران است (کاوینی، خازنرادی، ۱۳۹۹: ۳۱)

در همین رابطه رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) دریکی از سخنرانیهای خود در جمع افسران نیروی امنیت دریا دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در این خصوص ابراز داشتند که: "امنیت دریایی برای کشورهایی که سواحل دریایی دارند از جهاتی مهمتر است چون دریا یک وسیله ارتباطی عمومی بین المللی است. اگر کشوری که همسایه دریاست و ساحل دریایی دارد نتواند دریا را در مجاورت خود امنیت ببخشد، درواقع ارکان امنیت داخلی خود را نتوانسته است بسازد و لذا امنیت دریا خیلی مهم است".

چارچوب مفهومی تحقیق:

پس از بحث و بررسی در جلسات خبرگی متعدد و با توجه به مبانی نظری و مطالعات به عمل آمده چارچوب مفهومی تحقیق به شکل شماره ۱ طراحی و بر مبنای آن پرسشنامه تحقیق تهیه و در جامعه مورد نظر توزیع گردید.

این چارچوب در ابعاد شرایط علی، مقوله های محوری، عوامل مداخله گر، عوامل زمینه ای، راهبردها و پیامدها طراحی شده است و قالب مولفه های آن، مستخرج از مبانی نظری و پیشینه تحقیق می باشند.

در بخش میدانی تحقیق پس از انجام مصاحبه های تخصصی مولفه های تحقیق استخراج و در ادامه به منظور تأیید نظری آنها، پرسشنامه تحقیق تدوین خواهد شد و پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده مدل تحقیق ارائه میگردد.

فرایند عملی

- مراحل اصلی ایجاد ارز و پیمانہ مبلغ - کشور و صادرات تجاری بین کشورها متفاوت است - ایجاد منطقه آزاد بین کشورها - منطقه موجود برای ارتجاع
- مراحل اصلی اتفاقات اقتصاد وسیعی به منطقه - با ثبات سیاسی به سازوکار های تعیین محل انتخاب - ایجاد سازوکار های همکاری و رینج
- چابک بودن در ایجاد سیاست - سرمایه صرف - مرحله اول تولید و تکثیر در منطقه و تبدیل ثلثا به مراحل تولید و تکثیر

- مراحل و روشی - اجتماعی ایجاد اقتصاد منطقه ای - چگونگی تعیین ارزش های منطقه ای - نظیر بهره - بالای زمین - ارزش قیمت ثابت برای ایجاد امنیت اجتماعی کل - بازگشت از منطقه ای - حمایت کلی دولت های پیمان های گوناومی و پیمان از شرایط جسمی بین کشورها - ایجاد پیمانهای و همگی

- مراحل ماهی - امنیتی و سیاست مشترک - نظام ساختار کمی بر مبنای و محافظه کاری بین المللی و منطقه یا مناطق ملی و راسدی ج - ارتباط در منطقه و جاسازی بین المللی - هتاج جسمی ایجاد سازوکار مشترک قیمت جهانی بر اساس منطقه ۱۹۷۹ - تشریح اتفاقی در حوزه های مختلف مورد نیاز در کنترل ترنشا بود های نظامی و نظامی - اسطوره ارتزایی شبکه موجود - چشم

- همکاری رینج محیطی - درآمد پایایی و تنوعی گوناومی محیط زیست و راه
- قیمت و قیمت های ملی و منطقه ای در خصوص امنیتی و سیاسی - محافظت از محیط زیست - امکان استفاده از شرایط محیطی و موانع در مرکز شادروا - پاسخ گویی سریع به حوادث شرایط اضطراری در ویا - وجود توانایی تیم های تخصصی کنترل صدمات داخلی در برتر نظام یا حمایت بهره برداری مناسبی از کراسیون های اثر گذار - ایجاد نظام مدیریت بحران در زمان حالت های داخلی از طریق برنامه ریزی - سیاست گذاران ویژه - سازی مسترالمس ۱۸
- مراحل زمانی (تشریح کنترل سیاست در منطقه ابتدا در زمانه اتفاقات یا ماتمی منطقه - کاهش تنشهای برآمده های سیاسی - توانی - منطقی - مدیریت بحران و محل و فصل نزاع و مصادف - تمرکز اطلاعات در مورد بحران اتفاقات سیاسی محتمل

عوامل زمینه ای

• وجود پست ایزم برای استقلال منطقه ای جهت ایجاد تنگنا در صورت برقراری امنیت منطقه در حالی که منطقه ای در شکل ای ایمنی است

• قوی سیاسی و تکنولوژیکی در بین کشورهای منطقه شمال افغانستان

• قوی ایجاد نیروی مشترک و ترکیبی به منظور منطقه کنترل و برقراری و ارتقاء امنیت در شمال افغانستان

• وجود پست ترکیبی - اجتماعی و سیاسی مناسبی در کشورهای منطقه

مفهوم حضور

امنیت جهانی - همکاری در صورت شمال افغانستان - هند با تأکید بر قدرت بازدارندگی دفاع جهانی

عوامل منطقه ای

• اهمیت ژئوپولیتیکی و نظامی شمال افغانستان - هند برای جمهوری اسلامی ایران

• توان نیروی دریایی کشورهای شمال افغانستان - هند

• موفقیت ژنرال سوزنیک و عشق راهبری کشورهای منطقه

• آسیب پذیری اقتصادی کشورها با توجه به امکان اقتصادی به منابع خارجی

• وجود تنشهای مناطق سیاسی - امنیتی بین ایران و برخی بازگشت منطقه ای و منطقه ای

• جوارت های سیاسی در راهبردهای بین کشورهای منطقه ای

• امنیت و امنیت اقتصادی - کشنده معجزاتی

• امنیت منطقه ای در دیدگاه بازگشت

راهبردها

• راهبردی از امنیت منطقه در ژئوپولیتیکی، ژنرال سوزنیک، ژنرال سوزنیک و ژنرال سوزنیک

• موفقیت هند در ایجاد منطقه برای امنیت راهبردی، منطقه امنیت راهبردی، منطقه امنیت راهبردی، منطقه امنیت راهبردی و

• اسطوره از قدرت منطقه ای و منطقه ای در شمال افغانستان

• امنیت جهانی کشورهای شمال افغانستان - منطقه از منطقه شمال آسیا

• به منظور جلوگیری از ایجاد تنش سیاسی - نظامی

• تنشهای هر چه بیشتر فریب دهنده و جان بهای نرسد روابط پشت صحنه با کشورهای شمال افغانستان - هند در بخشهای مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و ... توسط فعالان، بانکداران و دیگران در حوزه های منطقه ای

• منظور به منظور ایجاد انسجام و هم راستی های استراتژی های بخشی با استراتژی ملی

• مرادفات ناب های دو وجه جانب به منظور بهره برداری از منابع مشترک از برای تفریق عدم رقابت محریب در بازار های هدف این کشورها جهت مقابله با جنگ

پیامدها

- تنش ایرانی در منطقه قدرت منطقه ای جهانی
- ارزش بهره گیری از عشق راهبردی جهان ایران
- ارتقاء مستتر قدرت ملی جهان ایران
- روابط دیپلماتی فعال با کشورهای منطقه شمال افغانستان
- ارزش همکاری امنیتی و همکاری کشورهای منطقه ای با جهان ایران
- همکاری اقتصادی در منطقه منطقه امنیتی، عملیات نظامی، مسابقت اقتصادی، عملیات رینج محیطی، گسترش عملیات سیاسی - عملیات فرهنگی
- تغییر ماهیت روابط کشورهای منطقه از روابط ژئوپولیتیکی به روابط ژئوپولیتیکی ایجاد روابط
- پیامد در زمان و منطقه
- کاهش هزینه های نظامی زبار سازی تسلیحات در منطقه و دستی به انگیز با بازدارندگی دفاعی
- ایجاد سازوکار های امنیت منطقه برای دسترسی به امنیت پایدار منطقه
- جایگزینی سازوکار های بین المللی منطقه ای در معادلات قدرت در منطقه جهانی - موزون آمریکا و سایر

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی:

نوع تحقیق کاربردی است و روش تحقیق داده بنیاد با رویکرد آمیخته می‌باشد. قلمرو زمانی این تحقیق از نظر جمع‌آوری داده‌ها بین سال‌های ۱۳۹۶ - ۱۴۰۰ و از نظر کاربردی تا پایدار بودن نتایج آن می‌باشد. قلمرو موضوعی این تحقیق حوزه علوم دفاعی - امنیتی است و از نظر مکانی نیز منطقه شمال اقیانوس هند را شامل می‌شود.

جامعه آماری این تحقیق شامل خبرگان حوزه امنیت دریایی در منطقه اقیانوس هند و شامل ۱۲ نفر از مسئولین کشوری و لشکری متخصص در حوزه تحقیق با ویژگی‌های دارای سابقه‌ی خدمت در مشاغل راهبردی، دارای آثار علمی و پژوهشی در حوزه مورد مطالعه؛ تسلط به مسائل راهبردی، علوم دفاعی - امنیتی و همگرایی امنیت دریایی با مدرک تحصیلی دکترا بوده و وروش نمونه‌گیری تمام شمار می‌باشد.

از آنجا که موضوع فوق یک موضوع راهبردی در سطح کشور می‌باشد. محقق بعد از شناسایی مسئولین فوق‌الذکر از کلیه جامعه خبره مورد نظر مصاحبه عمیق به عمل آورد.

با توجه به هدف این مقاله، واحد تحلیل این پژوهش در سطح خرد (فرد) بوده و سطح تحلیل آن نیز در سطح خرد (شامل مسئولین کشوری و لشکری) بوده است. همچنین بر اساس اهداف تحقیق، شرایط همگرایی امنیت دریایی شمال اقیانوس هند از دید پاسخگویان مطلع سنجیده شده و در نهایت برای تأیید و روایی تحلیل یافته‌های کیفی مصاحبه‌ها، یافته‌های به‌دست‌آمده از سوی تعدادی از آن‌ها ارزیابی و تأیید شده است.

ابزارهای اصلی گردآوری اطلاعات فیش‌نویسی و مصاحبه می‌باشد. با توجه به استراتژی پژوهش در سه مرحله و به شیوه‌های متفاوت اطلاعات جمع‌آوری شده تحلیل شد. به طوری که برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست‌آمده از به‌کارگیری روش کیفی مطالعه اسنادی (فیش‌برداری) و مصاحبه کیفی عمیق با کارشناسان و متخصصین صورت پذیرفته است؛ بنابراین برای تبیین شرایط همگرایی از روش داده بنیاد استفاده گردیده و گویه‌های مهم استخراج و در تجزیه و تحلیل مورد بهره‌برداری قرار گرفت؛ که اهم این نکات به شرح ذیل می‌باشند:

تجزیه و تحلیل

برای تجزیه و تحلیل داده ها در این تحقیق از داده های کمی و کیفی استفاده گردیده است ، لذا روش تحلیل با رویکرد آمیخته می باشد. با توجه به این مسئله که پژوهشگر در نظر داشت، تجارب، دانش، آگاهی و دیدگاه های افراد خیره را با هدف مشخص کردن و صورت بندی یک نظریه بررسی کند، از روش نظریه بر خواسته از داده ها به روش، نظام مند که به اشتراک و کوربین (۱۹۹۰) نسبت داده شده، استفاده شد. جامعه مورد مطالعه پژوهش شامل خبرگان حوزه امنیت دریایی و روش نمونه گیری به صورت هدفمند و گلوله برفی بود و پس از اشباع نظری تعداد مشارکت کنندگان به ۱۲ نفر رسید. برای جمع آوری داده ها نیز از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. معیار انتخاب مصاحبه شوندهگان، برخورداری از اطلاعاتی در حوزه همگرایی امنیت و قدرت دریایی است و با توجه به اینکه اطلاعات کاملی از فهرست این افراد موجود نبود، از مصاحبه شوندهگان درخواست شد، چنانچه فرد دیگری را بر اساس معیار مطرح شده می شناسند، معرفی کنند تا در مصاحبه شرکت داده شوند.

با توجه به استفاده از روش داده بنیاد ابزار پژوهش حاضر، مصاحبه های عمیق و اکتشافی بود. سؤالات مصاحبه ها از نوع باز پاسخ بود و بر اساس ابعاد نظریه داده بنیاد، موجبات علی، شرایط محیطی، ویژگی های زمینه ای، راهبردها و پیامدها را مورد بررسی قرار داد تا از زبان مصاحبه شوندهگان، موضوع روشن شود. تمامی مصاحبه ها ضبط شده و پس از انجام هر مصاحبه، با توجه به ادبیات نظری پژوهش های کیفی، هم زمان با انجام مصاحبه ها، تحلیل و کدگذاری آنها نیز انجام پذیرفت. روایی مصاحبه برای ساختار و محتوای سؤالات توسط خبرگی مورد تأیید قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده های کیفی، غالب مطالعات، الگوی کدگذاری پارادایمی را برای تحلیل داده های حاصل از نظریه داده بنیاد معرفی می کنند که در قالب یک فرآیند کدگذاری سیستماتیک شامل سه مرحله باز، محوری و انتخابی منجر به ایجاد این الگو می شود در پایان با انجام کدگذاری گزینشی، نظریه پژوهش درباره ارائه الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند با تأکید بر قدرت نظامی و اقتصادی روایت شده است. در این بخش از نرم افزار MAXQDA استفاده شده است. مراحل تجزیه و تحلیل داده های کیفی در قالب سه مرحله کدگذاری ارائه شده که در جداول زیر به صورت خلاصه مضامین احساء شده آورده شده است:

ردیف	شناسه مضامین	مضامین
۱	B1	وجود بستر لازم برای استقلال منطقه ای جهت ایجاد تشکیلات امنیتی به منظور برقراری امنیت درحوزه دریائی
۲	B2	آسیب‌پذیری اقتصادی کشورها با توجه به اتکای اقتصادی به منابع خارجی
۳	B3	عوامل نظامی(تدبیر کنترل تسلیحات در منطقه -انتشار و مبادله اطلاعات با ماهیت نظامی- کاهش تدریجی بودجه های نظامی براساس توافق متقابل- مدیریت بحران و حل و فصل منازعات و مباحثات- تدارک اطلاعات در مورد میزان اقدامات نظامی مشخص)
۴	B4	جایگزینی سازوکاری بین المللی و منطقه ای در معادلات قدرت در منطقه بجای هژمون آمریکا وناتو
۵	B5	همگرایی امنیت دریایی در منطقه(مشارکت در ائتلاف دفاعی- امنیتی، تعاملات نظامی، مناسبات اقتصادی، تعاملات زیست‌محیطی، گسترش تعاملات سیاسی و تعاملات فرهنگی)
۶	B6	زمینه شناختی و تفکر فعال بین کشورهای منطقه شمال اقیانوس هند
۷	B7	وجود بستر فرهنگی- اجتماعی و سیاسی مناسب در کشورهای منطقه
۸	B8	عوامل زیست محیطی(رصد، پایش و تشخیص آلودگی محیط زیست دریا - تقویت ظرفیت های مالی و منطقه ای در خصوص ایمنی دریانوردی و محافظت از محیط زیست- امکان استفاده ازشرایط محیطی وعوارض سواحل درکنترل شناورها- پاسخ گویی سریع به حوادث وشرایط اضطراری دردریا- وجود توانایی تیم های متخصص کنترل صدمات ساحلی دربرابرمقابله با حوادث- بهره برداری مناسب از کوانسیون های اثر گذار- ایجاد نظام مدیریت بحران در زیر ساخت های ساحلی از طریق برنامه ریزی، سیاست گذاری وپیاده سازی دستورالعمل ها)
۹	B9	وجود تعارض منافع سیاسی -امنیتی بین ایران و برخی بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه- ای
۱۰	B10	عوامل اقتصادی(تجارت آزاد و بدون مانع- گسترش مبادلات تجاری بین کشورهای منطقه- ایجاد منطقه آزاد بین کشورهای منطقه-بهره برداری از منابع مشترک)

ردیف	شناسه مضامین	مضامین
۱۱	B11	عوامل سیاسی (اقدامات اعتمادساز و دستیابی به منطقه با ثبات- دستیابی به سازوکار های تضمین حل اختلاف - ایجاد سازوکارهای همکاری دو و چند جانبه - مراودات سیاسی مستمر- حذف عوامل ژئوپلیتیکی و مناقشه برانگیز در منطقه و تبدیل آنها به عوامل ژئواکونومی)
۱۲	B12	اهمیت ژئوپلیتیکی و نظامی شمال اقیانوس هند برای جمهوری اسلامی ایران
۱۳	B13	توان نیروی دریایی کشورهای شمال اقیانوس هند
۱۴	B14	موقعیت ژئواستراتژیک و عمق راهبردی کشورهای منطقه
۱۵	B15	بهره گیری از موقعیت منحصربه فرد ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، ژئواکونومیکی و موقعیت ممتاز دریایی برای ایجاد همگرایی و استفاده از موقعیت راهبردی اقیانوس و سواحل وسیع دریایی برای تنسيق حضور بازیگران فرامنطقه ای.
۱۶	B16	استفاده از ظرفیت همگرانی و همبستگی برای شکل گیری همکاری اقتصادی و امنیتی دریایی کشور های شمال اقیانوس هند و استفاده از دیپلماسی فعال سیاسی به منظور جلوگیری از ایجاد تنش سیاسی، نظامی.
۱۷	B17	شناسایی هر چه بیشتر ظرفیت ها و چالش های توسعه روابط بلند مدت با کشورهای شمال اقیانوس هند در بخش های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و ... توسط فعالان، بازیگران و اثرگذاران حوزه های مذکور به منظور ایجاد انسجام و هم- راستاسازی استراتژی های بخشی با استراتژی ملی
۱۸	B18	موافقت نامه های دو و چند جانبه به منظور بهره برداری از منابع مشترک انرژی و نیز عدم رقابت مخرب در بازار های هدف این کشورها جهت مقابله با جنگ
۱۹	B19	زمینه ایجاد نیروی مشترک و مرکب به منظور حفظ، کنترل و برقراری و ارتقاء امنیت در شمال اقیانوس هند
۲۰	B20	عوامل فرهنگی- اجتماعی (ایجاد گفتمان منطقه ای جایگزین مبتنی بر ارزش های منطقه ای نظیر مردم سالاری دینی- افزایش قدرت نرم برای ارتقاء امنیت اجتماعی کلیه بازیگران منطقه ای- هماهنگ سازی فعالیت های رسانه های گروهی و وسائل ارتباط جمعی بین کشورهای منطقه- ایجاد نهادهای فرهنگی مشترک)
۲۱	B21	شبکه بندی و استفاده از فناوری شبکه محور بین کشورهای منطقه و بهره گیری از شرایط محیطی سواحل به منظور شناسایی و مکان یابی تردد شناورهای نظامی و تجاری با هدف رصد، پایش و محافظت از محیط زیست و ایمنی دریانوردی
۲۲	B22	ارتقاء مستمر قدرت ملی ج. ا. ایران

ردیف	شناسه مضامین	مضامین
۲۳	B23	کاهش حضور نظامی بازیگران و قدرت‌های مداخله‌گر خارجی در ترتیبات امنیتی منطقه از طریق ارتقاء سطح همکاری‌های مشترک
۲۴	B24	نقش‌آفرینی در هندسه قدرت منطقه‌ای و جهانی
۲۵	B25	افزایش بهره‌گیری از عمق راهبردی ج.ا.ایران
۲۶	B26	روابط دیپلماسی فعال با کشورهای منطقه شمال اقیانوس هند
۲۷	B27	عوامل دفاعی- امنیتی (تهدیدات مشترک-نظام مشارکتی مبتنی بر موازین و هنجارهای بین‌المللی و منطبق با منافع ملی و راهبردی ج.ا.ایران در سطح منطقه و جامعه بین‌المللی - دفاع جمعی- ایجاد سازوکار مشترک امنیت دریایی بر اساس قطعنامه ۵۹۸ - اشراف اطلاعاتی در حوزه‌های مختلف مورد نیاز در کنترل تردد شناورهای نظامی و تجاری- استفاده از فناوری شبکه محور و سیستم یکپارچه به منظور شناسایی و مکان‌یابی تردد شناورها)
۲۸	B28	افزایش میزان همبستگی کشورهای منطقه با ج.ا.ایران
۲۹	B29	تفاوت‌های مبنایی در راهبردهای بین‌کشوره‌ای منطقه‌ای
۳۰	B30	تغییر ماهیت روابط کشورهای منطقه از روابط ژئوپلیتیکی به روابط ژئواکونومی و ایجاد روابط ثبات و متوازن در منطقه
۳۱	B31	کاهش هزینه‌های نظامی و انبارسازی تسلیحات در منطقه و دستیابی به الگوی بازدارندگی دفاعی
۳۲	B32	ایجاد سازوکارهای امنیت منطقه برای دستیابی به امنیت پایدار منطقه
۳۳	B33	اهمیت و ماهیت تضمین‌کننده محوری امنیت منطقه‌ای در دیدگاه بازیگران

در مرحله کمی به منظور تأیید نظری یافته‌های تحقیق در بخش کیفی و با توجه به مضامین احساء شده، پرسشنامه اعتبارسنجی الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند با تأکید بر حوزه‌های نظامی و اقتصادی طراحی گردید و در میان نمونه آماری توزیع شد. با توجه به نوع توزیع اطلاعات و همچنین ساختار پرسشنامه طراحی شده در این بخش، تجزیه و تحلیل اطلاعات به منظور تأیید نظری یافته‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای و نرم افزار SPSS نسخه ۲۱ انجام شده، در جدول زیر آورده شده است:

Sentenc جمله	Test Value = 3					
	t آماره	درجه آزادی	سطح معنی داری	میانگین اختلاف	فاصله اطمینان	
					Lower	Upper
تجربیات احصایی کفایت ادعای تحقیق را دارند؟	14.577	17	.000	1.66667	1.4254	1.9079
برخورداری نیروی انسانی از روحیه ولایت مداری، ایثار، جهاد و توکل	13.626	17	.000	1.61111	1.3617	1.8606
تجربیات احصایی با تجربیات میدانی تصدیق دارد؟	15.854	17	.000	1.72222	1.4930	1.9514
آیا تحقیق شواهد کافی برای ادعا فراهم کرده تا به خواننده یا کاربر اجازه دهد که ارزیابی را بپذیرند؟	9.953	17	.000	1.44444	1.1383	1.7506
تجربیات احصایی مورد کاربرد برای ن.م کشور را دارد؟	8.098	17	.000	1.50000	1.1092	1.8908
نتایج می تواند به مطالعات بیشتر در این حوزه کمک کند؟	11.985	17	.000	1.44444	1.1902	1.6987
پیوند مفهومی بین تجربیات احصایی و همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند وجود دارد؟	8.695	17	.000	1.44444	1.0940	1.7949
عمده شرایط مؤثر بر پدیده مورد مطالعه در نظر گرفته شده است؟	13.626	17	.000	1.61111	1.3617	1.8606
تجربیات احصایی طوری تولید شده که تغییرات محیطی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند در شرایط متفاوت را در برگیرد؟	13.626	17	.000	1.61111	1.3617	1.8606

یافته ها قابلیت انطباق با محیط واقعی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند را دارد؟	8.444	17	.000	1.38889	1.0419	1.7359
مطالب ارائه شده جدید بوده و بینش جدیدی ارائه می دهند؟	7.210	17	.000	1.27778	.9039	1.6517
آیا نتیجه ارائه شده می تواند تفکرات کنونی را به چالش بکشد؟	7.578	17	.000	1.38889	1.0022	1.7756
آیا تحلیل ارائه شده مناسب است؟	14.577	17	.000	1.66667	1.4254	1.9079

آزمون تی تک نمونه ای جهت تعیین این که آیا میانگین مشاهده شده در نمونه که به صورت تصادفی از جامعه انتخاب شده است، مقداری برابر با میانگین مفروض جامعه دارد یا خیر، به کار می رود. نتایج آزمون برای قضاوت در مورد فرضیه صفر می توان در جدول One-Sample Test به معیار تصمیم (P-Value) که با عنوان Sig.(2-tailed) آمده است، مشاهده کنید. مقدار p-value در تمام موارد از ۰/۰۵ کمتر بوده و دلیل کافی برای رد کردن فرضیه صفر وجود دارد. بنابراین کلیه عوامل از لحاظ آماری دارای سطح معناداری بوده و عوامل تاثیرگذار بر همگرایی را پیش بینی می کنند. به عبارت دیگر با ۹۵٪ اطمینان می توان گفت که از دیدگاه جامعه خبرگی نقش و میزان تأثیر مؤلفه های همگرایی در سطح بسیار بالایی می باشد.

نتیجه گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه گیری:

اقیانوس هند، اقیانوسی استراتژیک، مهم و اقتصادی در جهان است تا اندازه ای که آن را قلب اقیانوس های جهان نامیده اند و پل ارتباطی میان جنوب غرب آسیا، خاور، جنوب و جنوب خاوری آسیا، استرالیا، آفریقا، اروپا و آمریکا است و حجم سنگینی از آمدوشد دریایی جهان را در خود دارد. با نگرش به موقعیت راهبردی اقیانوس هند، بازیگران منطقه ای و فرامنطقه ای دارای علایق ژئوپلیتیکی متفاوتی در این منطقه هستند که بعضاً ممکن است زمینه بروز بحران های امنیتی در این منطقه را پدید آورد. نتایج تحقیق ابعاد الگوی همگرایی امنیت دریایی شمال اقیانوس هند با تأکید بر حوزه های نظامی و اقتصادی بر اساس روش نظریه برخاسته از داده ها (استراس و کوربین) بر مبنای عوامل زمینه ای، شرایط علی، عوامل مداخله گر، راهبردهای و پیامدهای میباشد، نشان داده است. در این بخش ابعاد مدل مذکور به شرح زیر. بر اساس تجزیه و تحلیل داده ها مشخص شده است:

عوامل زمینه ای که شامل موارد زیر می باشد:

وجود بستر لازم برای استقلال منطقه ای جهت ایجاد تشکیلات امنیتی به منظور برقراری امنیت درحوزه دریائی

زمینه شناختی وتفکر فعال بین کشورهای منطقه شمال اقیانوس هند
زمینه ایجاد نیروی مشترک و مرکب به منظور حفظ، کنترل و برقراری و ارتقاء امنیت در شمال
اقیانوس هند

وجود بستر فرهنگی - اجتماعی و سیاسی مناسب در کشورهای منطقه
شرایط علی که شامل موارد زیر می باشد:

عوامل اقتصادی(تجارت آزاد و بدون مانع - گسترش مبادلات تجاری بین کشورهای منطقه - ایجاد
منطقه آزاد بین کشورهای منطقه - بهره برداری از منابع مشترک)

عوامل سیاسی(اقدامات اعتمادساز و دستیابی به منطقه با ثبات - دستیابی به سازوکار های تضمین
حل اختلاف - ایجاد سازوکارهای همکاری دو و چند جانبه - مراودات سیاسی مستمر - حذف
عوامل ژئوپلیتیکی و مناقشه برانگیز در منطقه و تبدیل آنها به عوامل ژئواکونومی)

عوامل فرهنگی - اجتماعی(ایجاد گفتمان منطقه ای جایگزین مبتنی بر ارزش های منطقه ای نظیر
مردم سالاری دینی - افزایش قدرت نرم برای ارتقاء امنیت اجتماعی کلیه بازیگران منطقه ای -
هماهنگ سازی فعالیت های رسانه های گروهی و وسائل ارتباط جمعی بین کشورهای منطقه -
ایجاد نهادهای فرهنگی مشترک)

عوامل دفاعی - امنیتی(تهدیدات مشترک - نظام مشارکتی مبتنی بر موازین و هنجارهای بین المللی و
منطبق با منافع ملی و راهبردی ج.ا.ایران در سطح منطقه و جامعه بین المللی - دفاع جمعی - ایجاد
سازوکار مشترک امنیت دریایی بر اساس قطعنامه ۵۹۸ - اشراف اطلاعاتی در حوزه های مختلف
مورد نیاز در کنترل تردد شناورهای نظامی و تجاری - استفاده از فناوری شبکه محور و سیستم
یکپارچه به منظور شناسایی و مکان یابی تردد شناورها)

عوامل زیست محیطی(رصد، پایش و تشخیص آلودگی محیط زیست دریا - تقویت ظرفیت های
مالی و منطقه ای در خصوص ایمنی دریانوردی و محافظت از محیط زیست - امکان استفاده
از شرایط محیطی و عوارض سواحل در کنترل شناورها - پاسخ گویی سریع به حوادث و شرایط
اضطراری در دریا - وجود توانایی تیم های متخصص کنترل صدمات ساحلی در برابر مقابله با
حوادث - بهره برداری مناسب از کنوانسیون های اثر گذار - ایجاد نظام مدیریت بحران در زیر
ساخت های ساحلی از طریق برنامه ریزی، سیاست گذاری و پیاده سازی دستورالعمل ها)

عوامل نظامی(تدبیر کنترل تسلیحات در منطقه - انتشار و مبادله اطلاعات با ماهیت نظامی - کاهش
تدریجی بودجه های نظامی بر اساس توافق متقابل - مدیریت بحران و حل و فصل منازعات و

مباحثات- تدارک اطلاعات در مورد میزان اقدامات نظامی مشخص).

عوامل مداخله گر که شامل :

- اهمیت ژئوپلیتیکی و نظامی شمال اقیانوس هند برای جمهوری اسلامی ایران
- توان نیروی دریایی کشورهای شمال اقیانوس هند
- موقعیت ژئواستراتژیک و عمق راهبردی کشورهای منطقه
- آسیب پذیری اقتصادی کشورها با توجه به اتکای اقتصادی به منابع خارجی
- جود تعارض منافع سیاسی - امنیتی بین ایران و برخی بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای
- تفاوت های مبنایی در راهبردهای بین کشورهای منطقه ای
- اهمیت و ماهیت تضمین کننده محوری امنیت منطقه ای در دیدگاه بازیگران
- راهبردها

- بهره‌گیری از موقعیت منحصربه فرد ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک و موقعیت ممتاز دریایی برای ایجاد همگرایی و استفاده از موقعیت راهبردی اقیانوس و سواحل وسیع دریایی برای تنسيق حضور بازیگران فرامنطقه‌ای.

- استفاده از ظرفیت همگرایی و همبستگی برای شکل‌گیری همکاری اقتصادی و امنیتی دریایی کشور های شمال اقیانوس هند و استفاده از دیپلماسی فعال سیاسی به منظور جلوگیری از ایجاد تنش سیاسی، نظامی.

- شناسایی هر چه بیشتر ظرفیت‌ها و چالش‌های توسعه روابط بلند مدت با کشورهای شمال اقیانوس هند در بخش‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و ... توسط فعالان، بازیگران و اثرگذاران حوزه‌های مذکور به منظور ایجاد انسجام و هم‌راستاسازی استراتژی‌های بخشی با استراتژی ملی.

- موافقت نامه های دو و چند جانبه به منظور بهره برداری از منابع مشترک انرژی و نیز عدم رقابت مخرب در بازار های هدف این کشورها جهت مقابله با جنگ.

- شبکه بندی و استفاده از فناوری شبکه محور بین کشورهای منطقه و بهره‌گیری از شرایط محیطی سواحل به منظور شناسایی و مکان یابی تردد شناورهای نظامی و تجاری با هدف رصد، پایش و محافظت از محیط زیست و ایمنی دریانوردی.

- کاهش حضور نظامی بازیگران و قدرت‌های مداخله‌گر خارجی در ترتیبات امنیتی منطقه از طریق ارتقاء سطح همکاری‌های مشترک

- پیامدها

- نقش آفرینی در هندسه قدرت منطقه‌ای و جهانی

- افزایش بهره‌گیری از عمق راهبردی ج.ا.ایران
- ارتقاء مستمر قدرت ملی ج.ا.ایران
- روابط دیپلماسی فعال با کشورهای منطقه شمال اقیانوس هند
- افزایش میزان همبستگی کشورهای منطقه با ج.ا.ایران
- همگرایی امنیت دریایی در منطقه (مشارکت در ائتلاف دفاعی - امنیتی، تعاملات نظامی، مناسبات اقتصادی، تعاملات زیست محیطی، گسترش تعاملات سیاسی، تعاملات فرهنگی)
- تغییر ماهیت روابط کشورهای منطقه از روابط ژئوپلیتیکی به روابط ژئواکونومی و ایجاد روابط ثبات و متوازن در منطقه.
- کاهش هزینه‌های نظامی و انبار سازی تسلیحات در منطقه و دستیابی به الگوی بازدارندگی دفاعی
- ایجاد سازوکار های امنیت منطقه برای دستیابی به امنیت پایدار منطقه
- جایگزینی سازوکاری بین المللی و منطقه ای در معادلات قدرت در منطقه بجای هژمون آمریکا و ناتو

در این تحقیق ضمن بررسی الگوهای امنیتی موجود، با استفاده از نظر خبرگی و روش تحقیق متناسب، شرایط علی، عوامل زمینه ای، عوامل مداخله گر، راهبردها و پیامدهای الگوی همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس هند احصاء و نیز با استفاده از روش داده بنیاد الگویی برای همگرایی امنیت دریایی در حوزه شمال اقیانوس با تأکید بر قدرت دریایی شامل ۷۱ مفهوم، ۵۷ مقوله و ۳۳ مضمون ارائه گردید. در کلیه ابعاد الگوی مذکور قوت های و فرصت هایی برای کشور وجود داشت که با بهره گیری از آن میتوان تعادل قدرت در منطقه شمال اقیانوس هند را به سمت نیروهای همگرا در منطقه افزایش داد و از سویی با پوشش و مرتفع نمودن نقاط ضعف و تهدیدات منطقه ای تعادل قدرت در این حوزه با شتاب بیشتری به سمت کشور تغییر خواهد کرد. در همین رابطه در بخش پیشنهادات، راهکارهای عملی ارائه گردیده است.

ب- پیشنهادها:

معاونت آموزش دانشگاه عالی و پژوهشگاه دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، نتایج این پژوهش را به منظور بهره‌گیری در دیپلماسی دفاعی و ارتقای همکاری های دفاعی - امنیتی به مراجع ذیصلاح لشکری و کشوری ارائه نماید. با توجه به اهمیت رابطه با کشورهای پیرامونی شمال اقیانوس هند، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، ستاد کل نیروهای مسلح، ارتش جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و سایر سازمان‌ها نسبت به پیاده‌سازی و تبدیل راهبردها به برنامه عملیاتی و اجرایی آن‌ها اقدام نمایند. نتایج تحقیق در قالب خلاصه‌های پژوهشی به اداره دوم و وابستگی نظامی ج.ا.ا در کشورهای شمال اقیانوس هند جهت بازنگری در روندها و سیاست‌ها

ارائه شود.

با توجه به اینکه در این پژوهش جهت‌گیری الگوی هم‌گرایی امنیت دریایی با کشورهای شمال اقیانوس هند تعیین شده است، لذا پیشنهاد می‌شود طراحان راهبردهای دفاعی - امنیتی کشور از نتایج به‌دست‌آمده این تحقیق در راستای طرح‌ریزی راهبردی همکاری‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای شمال اقیانوس هند استفاده نمایند.

با توجه به کار پژوهشی وسیع صورت گرفته در این تحقیق و بهره‌گیری و استفاده مناسب از نرم‌افزارهای آماری و روش‌های علمی محاسبات آماری، لذا به طراحان دفاعی - امنیتی کشور یا سایر پژوهشگرانی که در آینده تصمیم به تدوین راهبردی‌های همکاری دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای شمال اقیانوس هند دارند پیشنهاد می‌شود به‌منظور جلوگیری از اتلاف زمان و اطمینان از دقت بالای پژوهش، از روش بکار برده شده در این تحقیق برای تدوین راهبردی‌های همکاری دفاعی - امنیتی در حوزه دریایی استفاده نمایند.

با توجه به روابط برخی کشورهای شمال اقیانوس هند با رژیم صهیونیستی و آمریکا، پیشنهاد تقویت نیروهای اطلاعاتی ج.ا.ا در جوار مرزها و عمق کشورهای فوق به‌منظور پیشگیری از بحران‌های احتمالی و کمک به اشرافیت اطلاعاتی داده می‌شود. لازم است تا برای کم‌رنگ کردن نقش رژیم صهیونیستی و آمریکا در مقابله با حضور در این منطقه، ج.ا.ا ضمن تأکید بر اتحاد کشورهای منطقه، برقراری روابط و تعامل و همکاری با کشورهای فوق را یکی از اولویت‌های سیاست خارجی خود قرار دهد.

پیشنادهای پژوهشی

در تحقیقات جداگانه‌ای راهبردها و راهکارهای اجرایی ارتقاء هم‌گرایی امنیت دریایی با تأکید بر نظامی و اقتصادی تدوین گردد.

تحقیقات مستقلی در هریک از حوزه‌های عوامل اصلی این رساله از قبیل ابعاد ژئوپلیتیکی، فرهنگی اجتماعی، اقتصادی و تجاری، سیاسی بورت مستقل انجام شود.

فهرست منابع

منابع فاسی:

- احمدی موحدانی، سیروس - کاوندی کاتب، ابوالفضل: ژئوپلیتیک اقیانوس هند و سازمان همکاری کشورهای کناره آن با تأکید بر نقش خلیج فارس. در نشریه: «اطلاعات سیاسی - اقتصادی». بهمن و اسفند ۱۳۸۹ - شماره ۲۸۱ و ۲۸۲.
- کاویانی، حمزه علی، خانزادی، حسین، پدافند غیر عامل دریایی با تأکید بر امنیت پایدار دریایی، نشریه آموزش علوم دریایی، سال هفتم شماره ۳، پیاپی ۲۲، پاییز ۱۳۹۹، صص ۹۲-۱۰۴
- امیری، علی؛ تبیین نقش نیروی دریایی در قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک سال شانزدهم بهار ۱۳۹۹ شماره ۱ (پیاپی ۵۷)
- متقی، ابراهیم؛ اکرمی نیا، محمد، تأثیرات چند جانبه گرایی در اعتلای موقعیت جمهوری اسلامی ایران در منطقه آسیای جنوب غربی، مطالعات دفاعی استراتژیک بهار ۱۳۹۲ - شماره ۵۱ علمی-پژوهشی (وزارت علوم ISC/۲۲) از صفحه ۹۹ تا ۱۲۰)
- ضرغامی، ابراهیم، (۱۳۹۷)، سیاست دریایی و استراتژی ملی (مطالعه موردی: جایگاه اقیانوس هند در استراتژی دریایی ج.ا. ایران)، دانشگاه خوارزمی، دانشکده علوم جغرافیایی.
- طاهری مقدم، طاهر، (۱۳۹۱)، موانع شکل گیری سازمان منطقه ای فراگیر در خاورمیانه (۲۰۱۱-۱۹۲۰)، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم سیاسی.
- عزتی، عزت ا. . . (۱۳۸۰). ژئوپلیتیک. تهران: انتشارات سمت.
- عزتی، عزت اله و ویسی، هادی، «تحلیل ژئوپلیتیک و ژئواکونومی خط لوله گاز ایران - هند»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال دوم، شماره دوم، انجمن ژئوپلیتیک ایران، تابستان ۱۳۸۵.
- قرایی آشتیانی، حسین، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر حضور نظامی آمریکا در خلیج فارس بر امنیت کشورهای منطقه از ۱۹۹۳ تا ۲۰۱۰، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- قاسمی، حاکم (۱۳۷۱)، موانع همگرایی در خاورمیانه، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ص ۱۸۶.
- قاسمی، فرهاد (۱۳۹۰)، نظریه های روابط بین الملل و مطالعات منطقه ای، تهران، میزان.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۹۴)، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، تهران، انتشارات سمت، چاپ اول، ص ۲۲۳.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۹۶)، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، تهران، انتشارات سمت، چاپ سوم، ص ۲۴۷.

- صفوی، سید یحیی، «مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران»، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، جلد اول، جلد دوم و جلد سوم، تهران، ۱۳۹۱.
- صفوی، سید یحیی، «مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، جلد سوم، تهران، ۱۳۸۰.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۹)، "روابط بین‌الملل: نظریه‌ها و رویکردها". نشر سمت.
- محمدی، جمال، (۱۳۹۲)، راهبردهای سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا جهت جلوگیری از هژمونی منطقه‌ای ایران (۲۰۱۲-۱۹۷۹)، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم سیاسی.
- محمدعلی پوراهرمی، محمدرضا، (۱۳۹۰)، موقعیت جغرافیایی کریدور شمال-جنوب بر هم‌گرایی منطقه‌ای با تأکید بر جایگاه ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مجتمع دانشگاهی ولیعصر (عج) - دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- محمدیاری، فرزاد، (۱۳۹۱)، اعزام نیروهای دریایی ایران به آب‌های بین‌المللی و تأثیر آن بر قدرت منطقه‌ای ایران، دانشگاه علامه طباطبائی، پردیس آموزش‌های نیمه‌حضور.
- ماه‌پیشانیان، مهسا، (۱۳۹۰)، الگوسازی برای امنیت منطق‌های خلیج فارس با محوریت جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۰ علمی-پژوهشی (وزارت علوم).
- متقی، ابراهیم؛ اکرمی نیا، محمد، (۱۳۹۲)، تأثیرات چندجانبه‌گرایی در اعتلای موقعیت جمهوری اسلامی ایران در منطقه‌ی آسیای جنوب غربی، شماره ۵۱ علمی-پژوهشی (وزارت علوم).
- مجتهد زاده، پیروز (۱۳۸۹)؛ ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیت‌های ایرانی، تهران نی.
- نوذری، فضل اله، (۱۳۹۵)، تأثیر علایق ژئوپلیتیک بازیگران حوزه‌ی دریای عمان بر تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۹۵ علمی-پژوهشی (وزارت علوم).
- هرسیج، حسین؛ ابراهیمی پور، حوا، نوعی باغبان، سید مرتضی، (۱۳۹۴)، روابط کشورهای عرب منطقه‌ی خلیج فارس و ایران از منظر منطقه‌گرایی، شماره ۸۸ علمی-پژوهشی (وزارت علوم)

منابع انگلیسی:

- Dikshit, R. D. (2014). Political Geography: The Discipline and Its Dimensions (2th Edition). New Delhi, Tata McGraw-Hill Publication.
- Falk, K. L. (2010). Why Nations Put to Sea: Technology and the Changing Character of Sea Power in the Twenty-First Century (Studies on Industrial Productivity). London and New York, Routledge Poblcation.